

INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: PERCEPȚII ȘI ATITUDINI ALE POPULAȚIEI

Dr., conf. cerc. Valeriu MÎNDRU
Dr., conf. univ. Aurelia PERU-BALAN
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

MOLDOVA'S INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION: PERCEPTIONS AND ATTITUDES OF THE POPULATION

Summary. The article analyzed the evolution of perceptions and attitudes of the population about European integration of Moldova. According to sociological investigations, the support of the European vector by citizens of Moldova did not had in the past decade a consistent trend in ranging from 68% in 2003, 76% – in 2007 and up to 48% in present. Study finds not only divergent expectations in the beliefs of the population, or more precisely, in perception of benefits and costs of European integration but also poor information of citizens about the „Europeanization” process. Consequently, the Moldovan society is pretty fragmented and inconsistent in terms of supporting the European vector.

Keywords: European integration, parties political, leadership, European Union, Customs Union.

Rezumat. În articol este analizată evoluția percepțiilor și atitudinilor populației privind apropierea și integrarea europeană a Republicii Moldova. Potrivit datelor investigațiilor sociologice, susținerea vectorului european de către cetățenii Moldovei nu a avut în ultimii zece ani o tendință constantă, variind de la 68% în anul 2003, 76% – în anul 2007 și până la 48% în prezent. Studiul constată nu numai divergența așteptărilor și convingerilor populației, sau mai exact, a percepției beneficiilor și costurilor legate de integrarea europeană, dar și informarea proastă a cetățenilor asupra procesului de „europenizare”. Drept consecință, societatea moldovenească este destul de fragmentată, inconsecventă în ceea ce privește susținerea vectorului european.

Cuvinte-cheie: integrare europeană, partide politice, leadership, Uniunea Europeană, Uniunea Vamală.

Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană a fost declarată drept prioritate a politicii interne și externe a statului atât de guvernarea actuală, cât și de cea precedentă. În vederea realizării acestui obiectiv fundamental pentru perspectiva de dezvoltare a Moldovei, au fost semnate mai multe acorduri (Acordul de Parteneriat și Cooperare – 1994, Planul

de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova – 2005, inițierea în 2012 a negocierilor asupra unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător care urmează să fie parte a Acordului de Asociere etc.), ce vizau un șir de măsuri orientate spre apropierea Republicii Moldova de Comunitatea Europeană. O parte din aceste măsuri se regăsesc și astăzi în programul de activitate a Guvernului pentru perioada 2011-2014 „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”, în care puterea executivă își propune să depună eforturi susținute pentru promovarea reformelor solicitate atât de societate, cât și de comunitatea internațională: crearea condițiilor necesare pentru formarea unei economii funcționale de piață, separarea reală a puterilor în stat și asigurarea supremației legii, reformarea instituțiilor judecătorești, combaterea corupției, asigurarea libertății mass-media etc. [1, p.3]. Astfel, aspirațiile europene ale Moldovei sunt foarte ambițioase și nu sunt limitate la a rămâne veșnic un „vecin” al UE – se menționează în Declarația Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova „Perspectivele europene ale Moldovei” [2].

Astăzi, după mai mulți ani de cooperare cu UE în diverse domenii, constatăm că o parte din angajamentele asumate au fost realizate, fie și parțial, altele însă și în prezent poartă un caracter mai mult declarativ. Lipsa unei voințe politice ferme, lipsa unor strategii coerente de reformare a diferitelor sfere de activitate, inconsecvența de care a dat dovadă uneori Executivul au avut, în mod evident, un impact direct asupra procesului de apropiere a Republicii Moldova de Uniunea Europeană, percepțiile și atitudinile populației față de vectorul european variind de la an la an.

Dacă aruncăm o privire retrospectivă asupra aspirațiilor europene ale moldovenilor în ultimul deceniu, constatăm că numărul susținătorilor parcursului european al Moldovei în anul 2013 s-a redus cu 20 la sută față de anul 2003 și cu 28 la sută față de anul 2007, când s-a înregistrat cea mai înaltă cotă a susținătorilor vectorului de integrare europeană a țării – 76% (vezi Tabelul 1). Odată cu diminuarea numărului susținătorilor parcursului european, a sporit, respectiv, numărul persoanelor eurosceptice (de la 6% la 34%), care în cazul unui eventual referendum cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană ar vota contra. Cel puțin acest fapt îl atestă datele Barometrului de Opinie Publică. Realizată, de regulă, de două ori pe an, la comanda Institutului de Politici Publice, cercetarea scoate în evidență atitudinile exprimate de populația cu drept de vot față de aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Dinamica răspunsurilor la întrebarea: „Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, dvs. ați vota pentru sau contra?”

Opțiunea	Noiembrie 2003	Decembrie 2005	Noiembrie 2007	Noiembrie 2009	Noiembrie 2011	Noiembrie 2013	2013/2003
Vota pentru	68%	64%	76%	63%	47%	48%	-20%
Vota contra	6%	9%	8%	12%	25%	34%	+28%
Nu aş participa	5%	3%	3%	3%	8%	7%	+2%
Nu ştiu, nu m-am decis	21%	24%-	13%	22%	20%	11%	-10%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2003- 2013

Aşadar, după cum relevă datele din Tabelul 1, numărul persoanelor care se pronunță în favoarea vectorului european al Republicii Moldova variază de la 68% din populație în anul 2003, 76% în anul 2007 și 48% în 2013, iar cel al euroscepticilor crește aproape constant și atinge o cotă maximă de până la 1/3 din totalul participanților la sondajul din anul 2013, fapt ce ar trebui să îngrijoreze actuala guvernare, care și-a propus integrarea europeană a Republicii Moldova drept deziderat fundamental al activității sale în materie de politică internă și externă a statului. Or, constatăm că tocmai în perioada actualii guvernări, care își desfășoară activitatea începând cu anul 2009, se înregistrează o diminuare accentuată (de la 63% în 2009 până la 48% în 2013) a susținătorilor vectorului european al Moldovei. Incontestabil, asupra acestui indicator au influențat negativ mai mulți factori, inclusiv situația social-economică din țară, nerezolvarea mai multor probleme ce țin de îmbunătățirea nivelului de trai al populației, tergiversarea și ineficiența reformelor, în speță a celei din justiție etc., precum și declinul economic înregistrat în țările membre ale Uniunii Europene.

Totodată, susținerea socială a cursului de integrare europeană și-a pierdut din consistență și din cauza lipsei unei strategii de comunicare cu publicul larg, de informare a populației privind avantajele, beneficiile pe care le poate obține Republica Moldova odată cu apropierea de spațiul comunitar și, în același timp, sarcinile care trebuie realizate pentru a corespunde standardelor europene. Este nevoie de o comunicare continuă, permanentă cu publicul, care să fie axată nu numai pe beneficii, dar și pe angajamente, responsabilități. Se impune o mai bună cunoaștere a așteptărilor, costurilor și chiar riscurilor ce pot interveni în procesul de aderare la comunitatea europeană, pentru ca ele să fie discutate, să nu dezamăgească mai apoi cetățenii.

În pofida lipsei unei astfel de strategii de comunicare, a eforturilor insuficiente depuse de actorii de la guvernare, constatăm, totuși, că nivelul de informare a populației despre Uniunea Europeană nu este atât de scăzut. Cele mai recente sondaje de opinie arată că aproximativ 2/3 dintre subiecții investigați se declară foarte bine sau mai curând bine informați atât despre Uniunea Europeană, cât și despre Uniunea Vamală (Rusia – Belarus – Kazahstan), ceilalți, circa 1/3, consideră că sunt insuficient sau deloc informați.

De menționat că vidul informațional, deficitul de comunicare pe marginea acestor subiecte importante a fost suplinit în mare parte de către unele instituții mass-media. Datorită acestui fapt a crescut întrucâtva și nivelul de informare a populației despre UE. Aceasta, desigur, nu înseamnă că este inutilă elaborarea și implementarea unei strategii de comunicare cu publicul larg, care să consolideze susținerea vectorului european.

Actualmente, după cum demonstrează aceleași cercetări sociologice, cei mai mulți moldoveni tratează Uniunea Europeană mai mult ca o oportunitate de angajare în câmpul muncii și de a călători liber în spațiul comunitar. Aceste avantaje sunt invocate preponderent de către tinerii cu vârste cuprinse între 18-29 de ani – 37%, persoanele cu un nivel înalt sau mediu de educație – 34% și de naționalitate moldoveni/români – 35% (vezi Tabelul 2). De menționat, în acest context, că Strategia Europa 2020 a lansat o nouă viziune asupra dezvoltării economiei Europei, care are ca scop principal crearea unor condiții prielnice creșterii economice inteligente, durabile și favorabile incluziunii. Pentru a face posibilă realizarea scopului propus, Uniunea Europeană a stabilit cinci obiective esențiale, printre care și creșterea ratei ocupării forței de muncă a populației cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani la cel puțin 75% [3, 5].

Tabelul 2

Distribuția răspunsurilor la întrebarea: „Ce înseamnă pentru dvs. personal Uniunea Europeană?” (în funcție de vârstă, mediu de reședință, educație și naționalitate)

Uniunea Europeană	Libertatea de a lucra oriunde în UE	Înrăutățirea relațiilor cu Rusia	Libertatea de a călători oriunde în UE	Prosperitate economică	Libertatea de a studia oriunde în UE
Total	33,0%	28,3%	28,2%	26,9%	17,2%
Vârsta					
18-29 ani	37,4%	23,9%	35,0%	27,8%	22,8%
30-44 ani	28,3%	31,9%	29,3%	27,9%	17,7%
45-59 ani	34,0%	28,5%	25,7%	26,8%	16,4%
60 și mai mult	32,4%	28,6%	21,9%	24,6%	11,1
Educație					
Nivel scăzut	29,9%	34,1%	18,4%	25,0%	11,2%
Nivel mediu	33,9%	28,4%	28,1%	24,3%	16,9%
Nivel înalt	33,8%	21,5%	38,8%	36,8%	23,9%
Naționalitate					
Moldovean/Român	35,0%	25,2%	29,7%	30,8%	18,2%
Rus	17,0%	36,5%	21,6%	13,2%	8,2%
Ucr.	28,6%	40,9%	19,0%	12,2%	8,1%
Alta	29,2%	42,4%	26,1%	10,0%	22,8%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2013

Pentru ruși, ucraineni și alte etnii (găgăuzi, bulgari etc.) Uniunea Europeană înseamnă, în primul rând, înrăutățirea relațiilor cu Rusia (37-42%) și mai puțin prosperitate economică (10-13%), precum și libertatea de a studia oriunde în Uniunea Europeană, opțiune indicată doar de 8% dintre ruși și ucraineni. Pentru participanții la sondaj, UE mai puțin înseamnă control la granițele exterioare, dificultăți pentru agricultorii moldoveni din cauza necompetitivității cu producția din UE, birocrație, diversitate culturală etc., care au fost indicate doar de 4 - 6% din respondenți. Menționăm că în tabelul 2 sunt expuse doar primele cinci poziții, care au acumulat cele mai multe opțiuni exprimate în avantajul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Rezultatele investigațiilor sociologice relevă, de asemenea, faptul, că o parte semnificativă dintre subiecții investigați optează pentru Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan). Potrivit studiului, pentru 36-39% dintre persoanele cu vârste între 18 și 59 de ani, adică pentru persoanele economice active, și îndeosebi pentru cei cu un nivel scăzut de educație (47%), Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan) înseamnă locuri de muncă. De asemenea, Federația Rusă mai înseamnă și sursă de energie termică. Privite în profil comparativ, Uniunea Europeană și Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan), observăm o schimbare a ierarhiei importanței pentru persoanele investigate (vezi Tabelul 3).

Tabelul 3

„Ce înseamnă pentru dvs. personal Uniunea Europeană/ Uniunea Vamală (Rusia-Belarus - Kazahstan)?”

Uniunea Europeană	Libertatea de a lucra oriunde în UE	Înrăutățirea relațiilor cu Rusia	Libertatea de a călători oriunde în UE	Prosperitate economică	Libertatea de a studia oriunde în UE
%	33,0%	28,3%	28,2%	26,5%	17,2%
Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan)	Gaze naturale ieftine	Libertatea de a lucra oriunde în Uniunea Vamală	Prosperitate economică	Înrăutățirea relațiilor cu Uniunea Europeană	Pace
%	38,6%	36,5%	35,9%	21,3%	21,6%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2013

Așadar, după cum denotă datele din Tabelul 3, pentru cei mai mulți dintre respondenți Uniunea Vamală, iar mai exact Federația Rusă, înseamnă gaze naturale ieftine (?), libertatea de a lucra oriunde în Uniunea Vamală, precum și prosperitate economică. În acest context trebuie să menționăm faptul că cei mai mulți dintre cetățenii moldoveni (circa 60%) aflați la muncă peste hotare sunt stabiliți temporar în Federația Rusă, iar pentru multe familii, banii trimiși din această țară sunt cea mai importantă sursă de venit.

Investigațiile sociologice arată că fiecare a treia familie din Republica Moldova primește bani de peste hotare, inclusiv din Federația Rusă. Acest fapt este speculat de unii actori politici care vor să-și consolideze pozițiile electorale, pledând pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Vamală.

În opinia autorilor, nu este de neglijat nici modul în care sondajele de opinie, efectuate de-a lungul anilor, abordează subiectul cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, propunând de fiecare dată subiecților investigați și o alternativă la întrebarea cu referire la viitorul țării (inițial – rămânem în CSI sau ne integrăm în UE), iar mai apoi – ne integrăm în Uniunea Europeană sau aderăm la Uniunea Vamală). Cu părere de rău însă, investigațiile sociologice (nu doar Barometrul de Opinie Publică) nu și-au propus o cunoaștere și o promovare mai bună, mai aprofundată a vectorului european, care a fost declarat în mod oficial prioritatea statului în materie de politică internă și externă.

Ca rezultat, avem „o societate fragmentată atunci când este vorba despre susținerea vectorului european” [4, p.44]. Lipsa unei politici consecvente în vederea consolidării aspirațiilor europene are drept rezultat și un nivel redus de autoidentificare a moldovenilor ca europeni. Doar 22% dintre persoanele chestionate au remarcat că se simt pe deplin (3%) sau mai degrabă (19%) europeni [5], ceea ce este foarte puțin pentru o implicare activă a întregii societăți în procesul de apropiere și integrare europeană a Republicii Moldova.

Abordarea subiectului în cauză pe dimensiunea politologică plasează în prim-plan fenomenul *leadershipului* politic și impactul acestuia asupra percepției retoricii cursului politicii externe – pro-european sau pro-răsăritean. Analizele sociologice relevă că performanțele conducătorului determină în mare parte opțiunea pentru vectorul politicii externe. Fără a găsi raționamentul sociologico-politic, constatăm că în perioada când BOP îl prezenta în topul politicianilor de încredere pe liderul comunist Vladimir Voronin,

opțiunea pro-europeană atingea cote maxime. Ceea ce ar presupune că politicile, în special cele sociale, promovate de guvernul comunist, erau sancționate de respondenți, care prin răspunsurile lor confirmau ineficiența și necesitatea reformelor. Totodată, președintele comunist rămânea primul în topul acreditării la capitolul credibilitate. Aici descoperim marea dilemă legată de cultura politică autohtonă și implicit relevanța sondajelor de opinie.

Reducerea numărului de respondenți pro curs european în perioada 2011-2013 coincide cu declanșarea crizei de imagine a liderilor Alianței pentru Integrare Europeană. Scandalul legat de vânatoarea din Pădurea Domnească s-a soldat cu compromiterea elitei guvernatoare. Amintim că pe data de 23 decembrie 2012, la o vânatoare de mistreți în Rezervația Naturală „Pădurea Domnească”, a fost împușcat mortal omul de afaceri Sorin Paciu. Autoritățile au încercat să mușamalizeze cazul, întrucât la această vânatoare participaseră înalți oficiali ai statului, în frunte cu Valeriu Zubco, procurorul general de atunci, Ion Pleșca, președintele Curții de Apel Chișinău, Ion Lupu, șeful Agenției Moldsilva. Dezvăluirile au scandalizat opinia publică, cercetarea cazului culminând cu demisia procurorului general și destrămarea Alianței pentru Integrare Europeană.

În același timp, disensiunea și retoricele publice agresive dintre liderii de opinie PLDM și PD, pe același tronson temporal, au determinat și reticența respondenților față de cursul de integrare europeană promovat de actorii puterii. După acordarea moțiunii de cenzură și demisia Guvernului condus de Vlad Filat, din 5 martie 2013, a început procesul de *rebranding* al imaginii coaliției de guvernământ de la Chișinău. Votul de neîncredere a fost exprimat de 54 de deputați, inclusiv 34 din partea Partidului Comuniștilor, 15 – din partea Partidului Democrat, 3 – din partea grupului socialiștilor și doi deputați independenți. Frațiunea Partidului Liberal Democrat a votat „contra”, iar frațiunea Partidului Liberal nu a participat la votare [6].

Promovarea în funcție de premier a diplomatului de carieră, liberal-democratului Iurie Leancă, a creat premise optime pentru revenirea la chipul onest, umanizat, necorupt, neoligarhizat al elitei guvernatoare. Această strategie poate fi lesne remarcată, când locul vechii elite a puterii politice îl preiau diplomați de carieră: președintele Parlamentului Igor Corman, premierul Iurie Leancă, ministrul de Externe și Integrare Europeană Natalia Gherman. În opinia noastră, aceste evoluții de leadership vor determina evoluții pozitive și în ce privește opțiunea europeană a moldovenilor. Deși mai există

factori care pot declanșa un impact negativ asupra percepției valorilor integraționiste europene. Printre aceștia și deprecierea leului moldovenesc cu iminenta majorare de prețuri inerentă acestui fenomen, populația Republicii Moldova fiind deosebit de vulnerabilă la probleme de ordin social-economic, caracteristice, de altfel, fostelor republicii sovietice.

Un impuls pozitiv asupra opțiunii pro-europene îl va constitui, incontestabil, și ridicarea, la 28 aprilie 2014, a regimului de vize pentru călătoriile cetățenilor Republicii Moldova în UE. Discursurile oficialilor europeni se arată optimiste în acest sens.

Bibliografie

1. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2011-2014. Chișinău, 2011.
2. Declarația „Perspectivele europene ale Moldovei”, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, <http://www.mfa.gov.md/din-istoria-rm-ue/>
3. Strategia Europa 2020, Comisia Europeană, 2011.
4. Raportul Național de Dezvoltare Umană: Aspirațiile Europene și Dezvoltarea Umană a Republicii Moldova. Chișinău, 2012.
5. IMAS, Barometrul Social-Politic. Chișinău, septembrie 2012.
6. <http://www.e-democracy.md/parties/events/joint/demiterea-guvernului-filat/>, accesat la 6 martie 2013.
7. IPP, Barometrul de Opinie Publică, 2003-2013.

Petru Jireghea. *Zi de vară*, u/p maruflata pe carton, 860-690 mm, 1990. Din colecțiile MNAM